Bijvoegzel tot de annales en chronijk van Nijmegen uit de rekenboeken en guedesdagboeken

Johannes in de Betouw

bron

Johannes in de Betouw, *Bijvoegzel tot de annales en chronijk van Nijmegen uit de rekenboeken en guedesdagboeken*. S.n., Nijmegen 1792

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/beto001bijv01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. en NWO

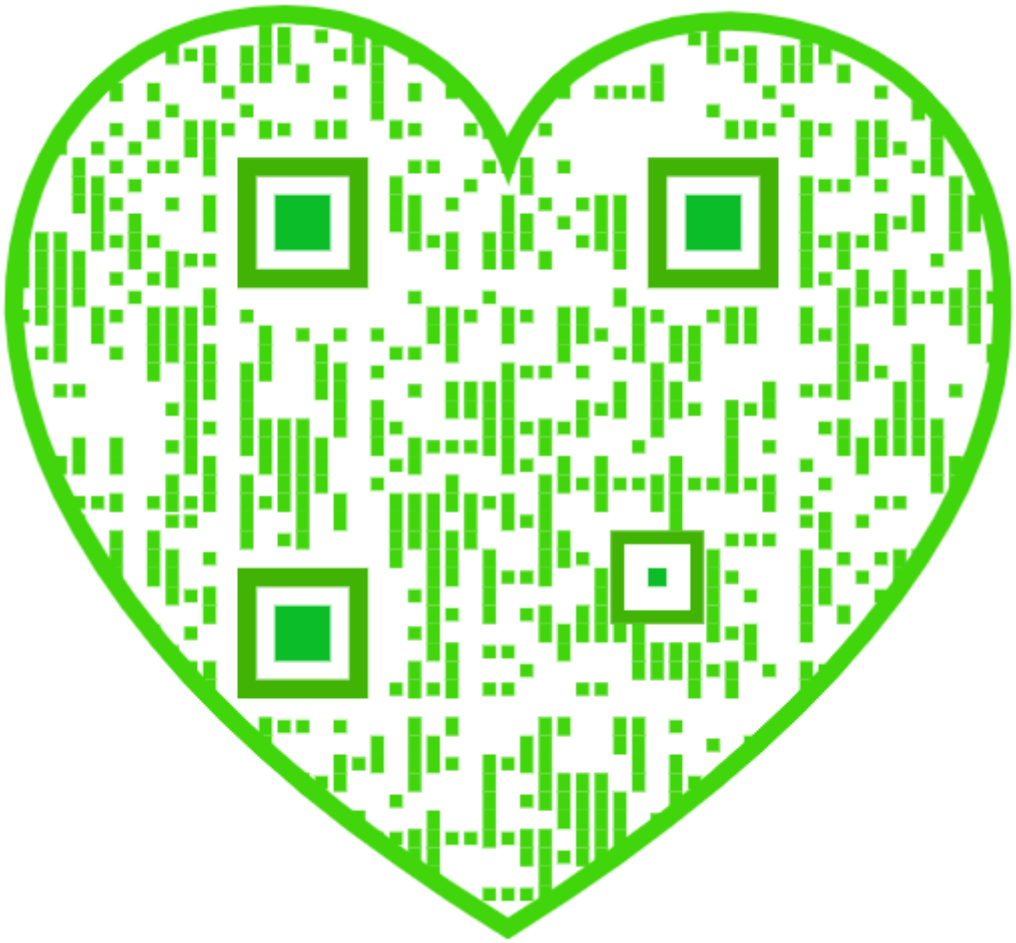

[Voorwoord]

Om de gebeurtenissen binnen de Stad Nijmegen *ten tijden der Frankische Koningen en Duitsche Keiseren eenig meerder licht bij te zetten, dan sij te vooren hadden, heb ik uit de* Annales Francorum Bertiniani, Fuldenses, Mentenses *en andere Charters van die eeuwen verzameld, en agter het* Vervolg der Handvesten *geplaatst, 't geen tot het alhier verrigte door opgemelde Koningen en Keiseren betrekking hadde. Evengelijk kunnen tot meerdere opheldering van 't voorgevallen binnen* Nijmegen *in het tijdperk der drie laatste Hertogen 's Lands van Gelre deeze geschiedkundige aantekeningen dienen, getrokken uit de Stads* Rekenboeken *en* Guedesdagboeken,[1]

1 Het gebeurde binnen Nijmegen in den jaare 1566 bij de invoering van den *hervormden* Godsdienst, in mijne *Annales* vermeld *pag.* 172-175. en in de door mij tot op dezen tijd voortgezette *Chronijk van Nijmegen bladz.* 128-135, kan aanmerkelijk worden opgehelderd uit de brieven van *Carel van Brimeu*, Graave van Meghen, Opvolger van den Graave van Hoorne, *Philips van Montmorencij*, in het Stadhouderschap van Gelderland, en uit andere stukken, te vinden in de *Verzameling* van den Heere G. VAN HASSELT I *Deel bladz.* 66-92. 102-111. 217-221. 287-291.

egte Gedenkschriften van dien tijd. De Guedesdagboeken *beginnen met het jaar* 1531. *Die van vroegere jaaren ontbreken, of verstikken in de duisternisse. Reeds den* 11 *Januarii* 1628 *schreef mijn Oud-overgrootvader* SMETIUS *aan* PONTANUS: Consulum jussu antiquae Actuariorum tabulae fastorum concinnandorum caussa excussae sunt. Sed frusta suimus. Tanta enim superioribus saeculis illorum hominum incuria suit, ut quales speraveramus fastos aliquot saeculorum non Iacunolos dare non possimus.

[Chronijk van Nijmegen]

In het jair *dusent vier hondert twijntich,* des *Sonnendach na beloeken Paeschen*, doe onss Genedighe Her van Arnhem[+] gereden quam mit sinen vrienden, int Raithuijs gebanckentiert, en wert gedroncken 85 Quarten wijns, en aen 't vleijs, lamer, capuijn, kueckens, bother, broet en bijer tsamen XI R. gl.

[+]Hertog REINALD de IV.

Op *Sente Johansdach decollationis*, doe ons genedighe Her van Gelre ende van Gulich hier was, ende die Ritterscap ind Stede hier vergadert waren, des mergens int Raithuijs gedroncken XI flessen Malvesijen en Romenijen.

1425.

Die Aegidii is den Htoige van Cleve geschenckt 6 vierdell malvesien, romenien en ijpocras, en want het smijddachs hier bleef eten, en wij gemeijnt hadden dat he smargens gevaren solde hebben, hem ein gelaich geschenckt, dat beliep XV. R. gl.

1427.

Des *Guedesdach post Panthleonis* doe ons Genedighe Her[+] int Raithuijs is gewest, gedroncken 2 Quarten Malvesijen en 2 Quarten Romenijen.

[+]Hertog ARNOLD.

1428.

Des dinxdachs na Exaudi, doe den Hto'ge van Cleve hier was, des avonts hem eijn gelaich geschrenckt van 75 psonen beloept XXXIX. R. gl.

1429

4*tâ post Judica*. Ons genedighen Here van Gelre en sijne vrinden, want he om ons Stat will hier quam umb Jan van Lent en Deric van Steenbge an sijn hant to nemen, die gewalt an onse borgerren en oeren guede in Betouwe gedaen hadden, ein gelaich geschenckt van 118 Man; dat koste XXVII R. gl.

De volgende Rekenboicken *ontbreeken tot den jaare*

1519.

Doe onss Genedighe Her[+] de Papegaij affgeschoeten hadt, sijnre Genade geschenckt 9 vierdel wijns.

[+]Hertog CAREL van Egmond.

Als wij onss genedighe Vrouwe *Elisabeth*, geboere van *Bruijnswich en Lunenborch*, Htoghijnne van Gelre ende van Gulich, Greffijnne van Zutphen huldonghe ende ede gedaen, ende oere Genade onss Stadt priviegien,[+] alden rechten en gewointen te halden bestedicht, en confirmiert hadt, doe bij ons Fursteliche Genade, Jonckeren, Vrouwen ind Jouffrouwen geteert tsamen LXVII R. gl.

[+]Handvesten bl. 118.

Item onss Genedighe Vrouwe vurss. geschenckt hondert malder haver, tmalder 18 stuver brab. vier aemen en agt vierdell wijn; voer die aem betaelt IX enckel guldens van gewichte: item twee silveren vergulde kannen.

Den Sackendraegirs, die die grote clock luden in der inkomsten onss genedighen Vrouwe en Furstijnne, 1 gl.

1529.

Is dachfaert gehalden in het *Predickheren Convent*, of *Dominicaner Closter*: En aan Juncker *Carll van Gelre*, ons Genedighen Here Bastart soen, geschenkt 5 vierdell wijns.

1530.

Des *anderen dachs nae nijen jairs dach* is eindrechtelick averdroegen bij onss Hern. van den Rait, Mrn. van Senter Claes, Mrn. van de Bruederschappen ende van den Ampten, *dat Burgemrn. Scepen en Rait en Mr. van Senter Claes erscheinende voir negen uir inden Rait, telckemael boeren sollen* 3 *stuver to praesentie, en dat die gheen dair in suijmigh valt, telcken reise ingelicken broicken sold* 3 *stuver.* Idem des *Manendachs alterâ circumcis. Dni.* 1531.

1531.

Des *Guedesdach post Laurentii* is na alder gewoente afgehoirt deses Start Reeckenoingh bij Burgermrn. Schepen ende Rait en Mrn. van Senter Claes, Gedeputierden van Bruederschappen ende Ampten.

1532.

4*tâ post Exaudi* is verordent, dat men nijmant van der Statt wegen eenighe cledonghe geven sol, ten sij mit weten ende consent van Mrn. van de Bruederschappen ende van de Ampten.

1533.

Is den Scherprichter van ein Munnijch van den Mijnrebrueders Ordre te richten, gegeven 3 gl. item den Capellaen hr. Johan, want hij bij den Muijnich in den Stock, en naderhand ondert Gericht is gewest, 8 quarten wijns.

1534.

Joncker *Marten van Rossum* mijt meer andere Haefluden, die tot Ubbergen op die brulofft waren gewest, geschenckt 4 vierdell wijns.

1535.

Doe die minderbruders van den *Observanten* hijr oir generaell Capittel gehalden hadden den selven geschenkt aen wijn XV gl.

1538.

Ons Genedighe Hr. Hartouch *Karels* wapenen gebracht in de Sinte Stevens Kerke, en aen die pielaers gehangen, gekost 15 gl. 12 st. brab.

Alterâ post circumcis. Dni. sijn tot huldonghe ons gen. Here *Wijlhelm* soone tot Cleve, Hertoich van Gelre[+], als sich alhier vervuegen solde, etlicke gecommittiert uijt de Mrn. van Sunte Clais, Bruederschappen ende Ampten.

[+]WILLEM van Cleve Gulick en Bergh, Hertog van Gelre.

Des *Guedesdach post jubilate* is overgedragen,

dat nijmant Borger werden of eidt doen sal, hij en kome eerst op einen Guedesdach voir Burgemrn. Schepen en Raidt en Mrn. van Sunte Clais Gilde, en praesentire sich aldaer, off hij bequaam en waardig zij Borger te worden offte niet.

1539.

Den 27 dach Aprilis hefft Mester Pauwels Scherprichter den drij *Wederdopers*[+] oir justitie gedaen, toe weten elk irst geworcht, und daer nae gebrant, und daer nae noch, doe sij mijtte staecken om weren gevallen, van elcke gegeven 3 schijldt, en van die te examinieren, tsamen 13 gl. 10 st.

[+]Drie Wederdopers aan paalen geworgt, en vervolgens verbrand, om de Religie.

1541.

Doe onss genedighe Her uijt Francrijck gekomen was, en tot Nijmegen quam, hem geschenckt eenen vetten Os, die stondt voir 36 Philips guldens. Item noch 50 Malder Haveren, dat Malder voer XVIII st. br.

Doe onss Gen. Her inquam, geschenckt der Statt Dijeners, die mijt oer geweer aen die poirt gestaen hadden, 1 ton bijers van 2 gl. 10 st.

4*tâ post Viti Martijris* is overkoemen, dat die Mrn. van de Ampten niet vergaederen sullen, als mit bewilligong van Borgermrn. Schepen en Rait en Meijsteren van Sente Clais gilde.

1542.

In den Vasten op 't Hoff, dair onss Gen. Her Wilhelm op was, geschenckt IX vierdell wijns.

1543.

5*tâ post Pentecostes* is door Mrn. van de Bruederschappen Ampten en Gilden, na alder gewoente, gedaen de Keur van Meijsters van Sunte Clais Gilde om te raden en te daden helpen bij den Rait, als tot eer best en welfaert der gemijne Stadt behoiren sal.

Geschenckt den Marschalc *Rossum*, doe hij hier verschreven was om sunderlinghe noetsaken, en oick mijt Borgermrn. Schepen en Rait besichtonghe van der Stat te doin, 52 Quarten wijns.

Doe *Marten van Rossum* mijtten Knechten durch en langhs der Stat trok na Brabant, soe verechterden voel Knechts, ende bleven hijer in de Stat, soe sij droncken en vol weren, hefft die Burgermeister die trom laten omslaen, dat sich die selve solden oppacken.

Een Vrouwen persoen hefft die bernerder Kerss gedraegen voer die Procession, om der Stadt accijsen fraudiert hadde.

Alterâ Assumptionis Mariae was hijr de tijdongh Keijs. Majt. mijt groet gewalt van boven aff quam.

Doe onse Borgemeijster *Jacob Canijss* en deils Raitscrinden *Christoffel van Wese, Johan van Zellar, Reinier Pauwels, Peter Huefs, Hendrick Poeijn,* en Meijsters van Sinter Clais, en oick Gedeputierden der Gemeijnte waren gewest to Venloe bij Keijs. Majt.[+] int

[+]Keiser CAREL de Vyfde, Hertog van Gelre.

Veltleger, daer die Geschickten der alinghe Lantschappe oick tegenwoirdich weren, daer Keijs. Majt. dat Furstendom Gelre en Graefschap Zuitphen *uijt genade* aengenomen hadde, dieselvige so int uijtreijsen en wedercoemen verteert 159 gl.

Onsen Gen. Here den Prins van Aranien[+] geschenckt, doe sijn Gen. alhier in name van Keijs. Maj. gehuldt worde, 100 Malder haveren, elck malder voer 25 br. st. en 2 vette Ossen voer 52 Rijder gls. en 11 br. stuv.

[+]*René* van *Chalons,* Keijs. Majt. Stadhouder van Gelderland.

1544.

Den Scherprichter een Vrouwminsch oer ooren aen der Caeck affgesneden voir sijn loen gegeven 1 gl. en 10 st.

1545.

Op die inkomst van der Konijngijnne[+] aen oere Ko. Majt. geschenckt twee zilvere overgolde drijnckgeschieren, den een wegende 9 Marck en 5 loot; den anderen 7 Marck en 1 loot. Item noch 80 Malder haveren, 2 toelasten wijn, haldende te samen 10 Aemen en 3 vierdell elcke; item 2 vette ossen.

[+]*Maria*, Koningin van Hongarije, Keisers Zuster, Landvoogdesse der Nederlanden.

Daer nae doe oere *Ko. Maj.* mijt ROM. KEIJS, MAJT. onsen allergenedichsten Heere, hijr inquame, wederom geschenckt een toelast wijns, haldende 3 Aemen en 6 vierdell.

Op die inkomst van ROM. KEIJS. MAJT sijner Keijs. Majt. geschenckt 3 silvere overgolde Drijnckgeschieren, den eenen wegende 9 Marck en 1 loot; den anderen wegende 7 Marck en 10 loot; den derden wegende 5 Marck en 2 loot, gekosst van een Goltsmijt

te Colln voor 1063 guldens en 9 stuvers.

Noch Rom. Keijs. Majt. geschenckt 108 Malder haveren: noch 3 stuk wijns, en hebben samen gehalden 15 Aem en 7 vierdell; noch 3 vette Ossen.

Noch aen Keijs. Majt. overste Rait 2 Aemen wijns van 12 Dalers.

Den Deurwaerderen der Konijngijnne tot drijnckgelt gegeven 3 golde kroenen, en den lackijen 3 golde kroenen.

Doe die gemeijne borgers en Ingesetenen in oere rustinghe en mijt oeren geweeren der Konijngijnne in 't veldt te gemuet getoegen waren, is elck Hoefftman mijt sijn nabuuren vergost te verdrijnken een ton bijers, elcke Ton 29 br. st.

Die dregers hebben die groete clock geluijt, doe Keijs. Majt. inquam, oen daer van gegeven 2 vat biers, elck vat 29 br. st.

Den 7 Maij is ein buedelsnijder sijn ooren aen de Kaeck afgesneden.

1546*:*

Alterâ purificationis Mariae is overdragen, dat men op Guedesdach nest komende den nijen Rentmeijster kiesen sal, niet tegenstaande dat *Sinte Scholastica* wesen sall op ten selven Guedesdach, und dat men behoort und plag te kiesen op Guedesdach nae *Scholastica.*

De Secretaris *Hendrick Poeijn* is gereijst to Mazetrijcht aan Rom. Keis. Majt. om te vervorderen die confimatie onser Stats privile-

gien, ende om die verkorting op ten Tollen in Brabant, Zelandt, Hollandt, in het Land van Ludijck en Maze Trijcht.

1547.

Henrick Poeijn Secretaris gewest to Hove in Brabant aan die Conijngijnne van onse Stat wegen om te verlangen confirmacien segul en brieven onser Stat privilegien en vrijheijden halven.

Doe die Conijngijnne hier was, de Conijngijnne voirgehalden die verkortinge onser Borgeren in Hollant en Zelant op ten Thollen geschiedt.

1548.

Onss Gen. Here den Stadholder[+] geschenckt op het Hoff 7 Stads kannen.

[+]PHILIPS van *Lalaing* Graaf van Hoogstraten.

Doe het Bruederen Generaal Capittel der *Predicker Orden* geholden werdt, den selven Capittel geschenckt 13 Stat kannen.

1549.

Doe die Hoiftstede hier verschreven waren, Ruremundt, Zutphen en Arnhem mijt oeren aenhanck, elck Houffstat vurg. geschenckt 5 Stat kannen.

Den Oversten Provinciaal van der gantser Ordre van den *Observaten* then Observanten geschenckt 6 Statt kannen: item den Prior van de *Regulieren* tot sijn ijrste inkomst 5 Statt kannen.

Doe de Prins tho Hispanien[+] hier in de Stad was, hebben onss Heren meer nachtwakers bestelt, die snachts door de Stad gijngen, en toeversicht solden hebben, tot 27 toe.

[+]PHILIPS de II. naderhand Koning van Hispanien, Hertog van Gelre.

Den Prince tho Hispanien in sijn incompst geschenckt 3 loelasten wins, haldende tsamen 14 aem en 8 vierdell.

Als de Prins tho Hispanien hier inquam, den Borgers, die in 't harnijs gewest waren, elck Hoeffman nae alder gewoenten gegeven 2 ton biers, die sij mit oere nabuire verdroncken, elcke ton 25 br. st.

Onss Gen. Her Stadtholder[+], doe die Prins tho Hispanien hier was, geschenckt 9 Statt kannen.

[+]PHILIPS van *Lalaing* Graaf van Hoogstraten.

Die dragers voor 't luden, doe de Prins van Hispanien hier inquam, nae alde gewoente, gegeven een ton bier.

1550.

Aen den Praesident, doe aen Rom. Keijs. Majt. verworven hadt etlicke brieven van onser Stat privilegien, en besegelt, en om meer andere saecken, waer in hij onse Stadt behulpelijck is gewest, geschenckt 2 golde pennijnghen, die beloepen mijt dat maeckloen 178 br. gl. lopens gelts.

1551.

Doe onss heren bij ons Genedighen Here die Churfurst en Ertsbisschop van Colnn bleven eten, sijner Genede geschenckt 16 quaert wins.

1552.

Op onss lieffe Heren hemelvairts avont werdt dat werdige heilige Sacrament *om* die Stadt gedragen.

Onss Genedighen Here den Stadholder[+], mit sijn Genaede Suster, elck op het Hoff geschrenckt mit 9 der Statt kannen.

[+]Graaf van Hoogstraten.

Ons Heren ten *Frateren* bij den Pater toe gast gewest om eenen tot *Rector in der Scholen* aen te nemen, den selven geschenckt 32 Quarten wijns.

1553.

Den nijhen Guardiaan der *Franciscaneren* in oer Convent geschenckt mit vijff der Statt kannen; noch ten selven mael 21 Quarten wijns.

Onse Burgemeisters mit onse Heren toe gast gewest bij den Pater toe *Marienburg*, en laeten haelen 33 Quarten wijns: En bij den Pater toe *Frateren* mijt den nijhen Rector, laten halen 20 Quarten: item ten *Predick bruederen*, 9 Quarten: Voirt ten *Observanten* mijt Meijsteren van Sunter Clais, en laten haelen 51 Quarten wijns.

1554.

Doe onss Burghgreven[+] huijsvrouw in de kraaem bevallen was, geschinckt mit 7 onser Stat kannen.

[+]Zeger van Groesbeeck.

Op *Vrijdag voor ons liever Vrouwendach visitationis* onse Heren gewest mit den Meijsters van den Sunter Clais gijlde, en mit den

Meijsters van den heiligen Sacrament, ende Sunt Odolph in der Statt Block, soe men der Brieven einen dair in leggen must, die Borgemeijsters mit de andere Meijsters en etliche Raitsvrunden verdaen 46 Quarten wijns.

Op *Saturdach post omnium Sanctorum* hebben in den Rait geseten Meijsteren van Sunte Clais *in der tijt* mit de *alde* Meijsteren van Sunte Clais.

1555.

Den Commandeur van Sunte *Johans Orden* geschenckt in Sunte Johans Clooster mit vijff der Statt kannen, en soe daer dan noch wijn ontbrack, is noch gehaelt 12 Quarten wijns.

Doe die Tovermeister[+] gebrant werde, den Scherprichter voir sijn loen gegeven 1 Schildt: item aan den selven voir een voeder hijen, daer die Tovermeister mede gebrant werde, 2 gl. item voir drie vimmen droger rijs daer, men die Tovermeister mede branden solt, 38 st. br. voir ein holt, daer hij aen gebrant werde 2 gl. 4 st. noch voir die Tovermeister vijffmael te pijninghen 2 gl. Doe die Tovermeister justicijrt werde in het Raithuis verteert 17 Quarten wijns.

[+]Een Tovermeester om toverije verbrand.

Doe onse Burgemers *van Dairnijck* en *Bijmelsberch* en *Johan Poeijn* Secretaris mit den Dieners nae Bruessell gereijst sijn ter generael dachfaert, doe van KEIS: MAJT. die resignatie geschiede von desen Neder-

landen aen sijn Majts Soen, en over den thienden dagh stil lagen to Bruessell, verteert 423 gulden 8 stuver.

1556.

4*tâ post Scholasticae Virginis* is verordent, dat men alle vacierende officien sal begeven op einen gemeijnen Raitsdagh, en dair mit versien den geen so men befand die bequamst to sijn om sulx to bedienen tot walstaet deser Statt.

Onsen Genedighen Heere den nijhen Stadholder[+], Grave toe Hoeren, doe sijn Genade van wegen Con*:* Majt., als Hertoch van Gelre ende Grave van Zutphen, alhier gehuldt waire, geschenckt twee toelast wijns, haldende soeven aemen en een vierdell aems, die aem gekosst voir 10 dalers.

[+]*Philip van Mommoranci*, Graaf van Hoorne.

Onses Genedigen Heren vurss: huijsvrouwe, ende sijnre Genaden huijsvrouwen Moder geschenckt mit 11 der Statt kannen: item onses Stadtholders brueder den Here van Lalaingh geschenckt 9 kannen.

Onse Heren sijn samentlick mitten Meijsteren van Sunter Claes drie dagen bij onsen Genedigen Here den Statholder Greve van Hoorn op 't Hoff toe gast gebleven.

Doe onse Borgemeisters mitten Heren, ende mit die Meijsteren van Sunter Claes in der Stadt Block gewest waren om etlicke brieven te suecken, der Stat nodich, verteert 36 Quarten wijns.

1557.

4*tâ post Kiliani* is overgedragen, dat de Secretarien sigh purgieren sullen mit eede alle schriften, die Stadt en den Burgeren betreffende, op de Cancellerije gelevert te sijn, off desen dach gelevert to sullen worden, sonder ietwes daer van binnen huijs toe laten: oick alle Signaten op de Cancellerije tho laten, insgelix der Stadt secreet Segul.

Den Pater op de *Heseberg* geschenckt mit 5 der Stat kannen; ende soe onse Heren daer bij toe gast weren, noch aldaer laten haelen 22 Quarten wijns: item den Pater op *Marienburg* 5 der Stat kannen; noch laeten haelen 12 Quart.

1557.

(niet 1556, *als bij* H.K. Arkstée *Beschr. van Nijmegen bl.* 109. *uit* Brachts *Martelaers-boek bl.* 173 *wordt bijgebragt*) is *Gerijt Hasepoet*[+], ein wederdoper, verbrant; en hebben ons Heren samentlick, doe *Gerijt Hasepoet* justicijrt wert, verteert 74 Quarten wijns: Noch is Creijn ein Tovermeister aen een staeck geworgt en gebrant.

[+]Een Doopsgezind Burger om den Godsdienst ten vuure gedoemd.

1558.

Doe het Capittel alhier ten *Observanten* gehalden werdt, 't geschenckt met 9 der Stadt kannen: item den Guardiaen van de Observaten mit 5 der Stadt kannen; noch als doe 59 Quarten wijns gehaalt.

Op Sunte Pontiaens dach hebben onse Burgemrn. Schepenen ende Rait, voirt Mrn. van Sinte Clais gilde, ende etlicke Heeren van

den *Capittel* alhier, op de droefmaeltijt van den Keiser CARELL, onsen allergenedigsten Heren, verteert 158 Quarten wijns.

Op die begenckenisse des Keisers CAROLI V onses allergenedichsten Here, den Custers in die Grote Kerk van alle die toortsen en kaersen, mit Keisers wapen mit den Arent bemaelen, te ontsteken en wederom uit te doen 4 gl. 17 st. br.

Doe onss Heren mitten Meijsteren van Sinter Clais Gilde in den Block hadden gewest, ain clairen wijn gedroncken 39 Quarten.

1559.

4*ta post Antonii Abbatis*. Op hoogdagen sal die BurgGreve sijn solemnisation mitten Kovel halden, als behoirt: En nadem die BurgGreve *Frans van Galen* alhier genoesaem geërft, en ons gewoonlicke taal sprekende is, sal hij voor een BurgGreve beëedt en aengenomen worden.

1560.

4*ta post trium Regum* is belangende die Processien[+] op seeckere daghen te volgen bij mijn Heeren van den Rait, buijten noitsaecken, geresolviert op de navolgende daeghen *purificationis Mariae, Palmarum, Paschae, adscensionis Domini, Pentecostes in deportatione Mariae solito more, Sacramenti, inventionis Stephani, assumtionis Mariae, dedicationis Ecclesiae, omnium Sanctorum, nativitatis Christi, natalis Stephani Protomartijris.*

[+]*Processien* te volgen bij den Raad.

Op *Guesdach post Martini* is voir raitsaem aengesien sich te versien twee dappere personen Ambachtsgesellen[+], umb op den Burgemeijsteren te wachten, als noit geboerd. Item *alterâ Matthaei Apostoli* 1568.

[+]Hellebardiers.

1562.

6*ta post Pentecostes* is van den Meijsteren van Sinter Clais proponiert eijnen gelerten dapperen Doctorem an tho nemen, umb in der Stadt saicken to consultieren: sulx. te communiceren mit Doctor Alberto die Leeuwe. Idem 4*tâ post visitationis Mariae* 1563.

4*tâ post Oculi*. Geen Reeckenongen sullen vorgenomen off visitiert werden van die Rekenmeijsteren, dan in bijwesen beijde, off einen van den Borgemeijstrn. in der tijt: dan moegen etlicke Meijsteren van Sunte Clais daer bij erschienen, der Stadt best dair in vor te nemen.

1563.

Sijn onss Heeren gewest tot Bruessel mit Doctor Elbert die Leeuw[+] 17 dagen over die beswerenis onser Medeburgeren tot Antwerpen op ten Tolle aldair.

[+]Elbertus Leoninus.

Op *Donderdach des anderen daegs na Dorchijndag* is Wolter Vrient uijtter gevenckenis gelaeten, ende hefft einen eedt[+] gedaen ende gelaeft *der gevenckenis en apprehensie aen sijn persoen gedaen, nijet te sullen vreken aen Borgemeijstrn. Schepen en Rait, voirt Meijsteren van Senter Clais Gilde, of ijmant van der Stadt*

[+]Orpheed.

Dienaren ende Borgeren:dat hi sich oick niet kerenen soll aen Anna, naegelatene Weduwe Za: Hendrich Uwens, off aen oere broederen off Susteren, mit worden off wercken, dar mit die selve personen aen oere eere gesinhet en injurijt, oder aen oiren lijve gekrenckt konnen off mogen worden; alles op verbeurte des hals sonder Schepenen vonnis.

4*tâ post trium Regum.* Om die Have ain deser Stadt te maicken hebben mijn Heeren van den Rait en die Meijsteren van Sinter Clais bewillicht, bij also dat die Gemeijnte daer in bewilligen, die men dair op hoiren soll.

4*tâ post Thomae.* Overkomen van nu vorthaen geen Borgeren te nemen, sij en sullen ierst bewijsen, dat sij ein Borgers dogter off Weduwe hebben getrouwt, uijtgesondert Konstenaers en andere personen, die der Stadt dienlich besonden werden, alles mit believen des Raits, Meijsteren van Sinter Clais, Bruderschappen en Ampten.

1564.

Op *Sondach na Michaelis*, is solempnele begenckis gehalden van den Keiser FERDINANDUS, en hebben ons Heren en Meijsters van St. Clais Gilde verteert 68 Quarten wijns. Item hebben die Dregers gehadt, dat sij den Keijser overluijden, 3 tonnen biers ad 2 gl. die ton.

4*tâ post Nicolai* is overdragen, dat men van Vonnissen, bij de Burgemrn. in dero Ge-

richt, als ierster instans uitgewesen, appellieren magh aen den gantschen Rait op einen Guedesdach tho verklaren off wail off qualick gewesen is. Add. 4 *Nov.* 1584. 10 *Apr* 1587. 12 *Jul*. 1589.

1565.

Den Secretaris *Babtista Bertij* voir sijn diligentie in den twee saken aingaende den swiegenden Tol tot Dordrecht, en die Schipfaert van Rotterdam, geschenckt ein Aim wijns ad 12 dalers.

4*tâ post nativitatis Johannis Babtistae.* Ein Borgemeijsters sijnde Rekenmeister sal vor dat jaer dat hij Burgemeijster is, geen belooning als Rekenmeijster hebben.

1566.

To gedencken, dat den Toren aen de Kerk to Nijmegen van den blijxem ende donder verbrant is mitte clocken op Sinte Valetins dach. *God behued ons voir mer ongluck.*

Den 6 Aug. verzocht[+] de Hertoch van Alva thien Venlen van *Allonzo de Ulloa* etlicke dagen in te laten en to logieren.

[+]Vervolg der Handv. bl. 124.

Den 20 Septemb. is een brieff van die Vrouw Gouvernante Hertoginne van Parma gekomen, dat men den *nijen Predikant*[+] uijt die Stadt sol laiten, en vlietich tusihen hebben, dat die alde Catholische Relligie onderhalden wert.

[+]*Ludovicus Ornaeus.*

Oick sijn brieven geschreven van Co*:* Majt. *om guider wacht te halden, und to blieven bij die alde Catholicke religion.*[+]

[+]Vervolg der Handv. bl. 122.

4*tâ post nativitatis Johannis.* Overkoemen, dat men met die van Colnn. sigh einhellig in den *Turckenstuijr* holden sall.

4*tâ post vincula Petri* hebben die Raitsheeren ijder bijsonder mit eide sich gepurgiert, *dat sij egein pensioen van Con. Majt. ontfangen of begeert hebben, ende oick niet begeren te ontfangen, oick sijne Maj. mit geine besondere eidt off beloften, dan mit den gemeijnen eidt verplicht off verbonden to sijn, umb einig genot off gewijn te begeren off to verwachten in achterdeil onser Stadts vrijheit ende Privilegien; dan sollen ende willen in alles der Stad best doin ende furwenden na oiren vermogen sonder simulatie off aenschouw van eenighe personen.*

1567.

Doctori *Elberto die Leeuw* van Loeven mit onse Heren op Bruijssel gereist om die gratulation van wegen onse Stadt te doin ain den *Hartogh van Alva*, 38 gl. 13 st.

1568.

Op den 8 Julii, doin die *Hartoch to Alva*[+] hier bijnnen quam, hebben ons Heeren aen sijne Forstelicke Genade geschenckt ein Os, dair voir betaelt 57 gl. 7 st. Noch 50 malder haveren: noch twee toelasten wijns, tsamen 10 Aimen, die Aim 10 Dalers. Item des middachs sijn Furstelicke Genade

[+]*Fernando Alvarez de Toledo,* Hertog van Alba.

geschenckt 9 Vierdell wijns, noch vier kannen mijt roden wijn: Ein kann wins voir die Dienaers.

Op *Maendach na Petri et Pauli* den Hertoch van Alvais Soin geschenckt 9 Stadt kannen: op donderdach daer na den Hertoch van Alva 18 Stadt kannen, den Dienaeren twee Quarten: noch die Hertoch van Alvais Soin geschenckt 18 Stats kannen wijns mit ein quart vor die Dienaeren.

Den Secretaris *Bertij*, doe die Hertoch van Alva inquam, geschenckt 5 Statt kannen, den Dienaeren 1 quart. Einen Hispanischen Commissario van sijn Furstelijke Genade 5 Statt kannen; den Dienaeren 1 kan. Con*:* Majtst: Commissario, wesende ein Ialianer, geschenckt 5 Statt kannen, den Dienaeren 1 quart. Con: Majts Griffier *Thoms Roos* geschenckt drie Stadt kannen: noch 12 kannen wijns des Hertogen van Alvais trauwanten.

Den 25 Julii is den Heere van *Barlaijmont* ein stuck wijns geschenckt.

Den 22 Augusti den Ovesten der Hispaniers, in dese Stadt ingekommen sijnde[+], 3 Stadt kannen: die Hopluden van den thien Vendelen Spaniers inkommende vier Vierdell wijns: de Rotmeijsters van de vier Vendelen des Graven *van Overstein* inkommende 8 kannen wijns.

[+]Annales pag. 176. Chronijk bl. 136.

Den 15 Augusti sijn die Borgemr. *Welderen, Gendt, Poeijn* en andere *Raits*frunden mit etlicke Meijsteren van de Ampten den Hispanischen *Mettre de Campo* tegen gewest om die Knechten op te halden, wes eijn antwort van den *Hertoghe van Alva* gecommen were.

1569.

(niet 1572 *als bij* Arkstée *bl.* 114 *uit* Brachts *Martelaarsboek bl.* 562 *wordt aangehaald*) op Saturdach na *Sante Maria Magdalena dach* is *Johan Block*[+], eijn Wederdoper, miten vuijre gexcutiert. Den Scherprichter voir Johan Block mitten vuijre te executieren, gegeven 15 str. noch voir zijn maltijt 1 gl. den beijde Klickstijnen voir te helpen executieren 15 st. ende eijn jder voir sijn maltijt 6 str. Den Scherprichter voir driemael pijninghen, ieder reis 8 str. En hebben onss Heren Burgermrn. Richter en Schepen, doe he gejusticijrt werdt, verteert 67 Quarten wijns.

[+]Een Doopgezind Burger om den Godsdienst verbrand.

1569.

Op *Sint Victoris avond* hebben onse Heeren mitten Amptman *Carell van Lijnden* ende etlicke Raitsfrunden die aencoemst der *Hertogen van Alvais Soen*[+] ingewacht.

[+]*Frederik Alvarez de Toledo.*

Des volgende manendaichs hebben die Burgemrn. mitten frunden des Hertogen van Alvais Soin ter Schip gebragt.

Op donderdach na Sint Victoris dach is den hoichwurdighen heer *Lijndanus*[+] Bisschop tot

[+]*Wilhelmus Lindanus,*

Roremunde[+] op den *Hesenberg* inkomen, en hebben ons Heren aldair eijn maltijt laten berrijen: Der maaltijt hefft gekost, soo aen Ossenvleijs, hamelsvleijs, haijsen, knijden, velthoener, voigelen, hoenren, pastijen, botter, broot, bijer, kruit, froeijt, in alles 31 gulden 17 stuver. Gedronken is 51 Quarten: En is den Bisschop geschenckt 9 Statt kannen, en den Dienaer ein Quart.

[+]eerste Bisschop van Roermonde.

1570.

Ipso Lucae Evangelistae heeft de Borgemeijster *Pijn* aengegeven, dat sijne Con: Majt. ons alregenedigsten Heer in meijnonge weer den Tol boven Nijmegen[+] op die Whaal, en den Tol boven Arnhem op ten Rhijn ende Issel to verpanden, ende beijde die Tollen wurden aengeslagen ende taxiert op twaelf duijsent Carolus guldens jaerlix; die Hoefftsomme eijn hondert veertigh duijsent Carolus guldens, off die Stadtt niet gemeint weer die Pantschap aen sich te werven, want sijn Majt. voir 't hondert acht gulden ein ort's jairs der Statt genieten laten sol; die Stadt konde 't hundert voir viff offte ses guldens jairs aen sich werven, daer die Stadt groot profijt aen hebben solde,

[+]Groote Geldersche Watertol.

Dominicâ alterâ Simonis et Judae Apostolorum. De Bruederschappen ende Ampten sich dair op beraitslaegt, und sulx den Meijsteren van Sinter Clais Gilde oick vorgehalden wesende, is voir de gunst ende meinongh Con*:* Majt. bedanckt, aengesien die Stadt erm ende menigfoldige jairrenthen uitgeldende is, oick

mits desen voirleden troublen in grootten verloep ende schulden geraden.

Ipsâ Huberti Episcopi. De Rait verschreven om aen te hooren des Hertogen to Alva beuel aengaande die *Ordonnantie van criminele saicken*.[+] Und sullen middelertijt etlike Burgemeijsteren Raitsfrienden ende Meijsteren van Sinter Clais Gilde die Ordinantie visitiren op idt punct der Stadtrechten ende gewonheiden toe wedersijden letten, ende dair van in den Rait refereren: Und sijn die Bruerderschappen in die Kallcamer ein Ordonnantie, en den Ampten oick ein toegestelt werden om die to visiteren.

[+]Ordonnantie op de criminele justitie.

Alterâ praesentationis Mariae Virginis is raitsaem befonden die *Ordonnantie van criminele justitie* to publiceren und onder protestation in 't Privilegie boek te stellen.

Doin die *Coninginne*[+] en die *hertoghe tho Alva* hier wass, bij Con: Majst. Marscalck gebruijckt 213 Quarten wijns, accijs frij. Die furiers des Hertogen tho Alva, ons genedighe Her, hebben voir aencompst der Coninginne, onsser allergenedigste Vrouwe, in Hese en Nederbosch furiert.

[+]*Anna van Oostenrijk,* Dogter van Keizer *Maximilianus*, Bruid van *Philippus* de II. Koning van Spagne. *Annales pag.* 177. *Chronijk bl.* 138. vervolg der Handvesten *bl.* 125. 126.

Op Sunt Johans dach in die Kers heilige daegen sunt ons Heren, nae alder gewoenten, ten *Observanten* ter mailtijt gewest, die welke aen Ossenvleijs, hamelsfleijsch, Schenken, hasen, Knient, gansen, entvogell, Ca-

puenen, hoenre, pastien, kruit, stockvijsch, botter, kesen, biers en broet gekost in alles 38 gl. 6 stuver: En is op die selvige mailtijt gedroncken 97 Quarten wijns.

1571.

Doe men *Gerijt Kapaps (die van eene zamenzweering was om de Stad Nijmegen aan haare vier hoeken in brand te steeken:* Chronijk *van Arnhem bl.* 198*)* en die Misdadigers piinnighden twee dagen nae den anderen, in het Raethuis verteert 3 Quarten wijns. Den Scherprichter van *Truij Kaijpaps* te besoeken gegeven 7 str.

5*tâ post Oculi* is eijnhellig verdragen, dat wie hijnfort op sijnen eijdt gebadet wurde, ende in den Rait niet en erschene, die suld men afsnijden, als der sijnen eidt vergeten hed.

5*tâ post Oculi*. Kijnderen, buijten de Stadt in den ehestandt verweckt van een Burger manspersoon, wanneer sij alhier begeren to woonen, sullen vur Burgers Kijnderen worden aengenomen*:* Dan sulck gebruick vint men niet van Burgers dogteren buijten verhijlickt ende Kinderen verweckt hebbende.

4*tâ post assumtionis Mariae Virginis*. Is overdragen, dat mijn Heren mitten Meijsteren van boven tot beneden, op Manendaigen, Mercktdaigen wesende, twee ende twee op die merckten des voirmiddags, erschijnen sullen, ende opsicht nemen op de merckt tot

walfaert der Gemeijnte, woe sulx oick van alts gebruijcken gewesen, und sal elcke persoon daer van genieten twee raitsteijckenen.

4*tâ post Victoris*. Overdragen, dat die Beckeren alle maendach nae een uhre in 't Raithuijs bij den Burgemeijstrn. ende Policijmeiseteren, als dan op die merckt geweest sijnde, erschijnen sullen, umb die merckt en politie gesat to werden; ende die merckt sal dueren van den eener manendach tot den anderen.

Die hoichgeboren Furst und Heer *Hartoch to Alva*, Gubernator generaal, hefft bevolen over een half jaer over tho senden copien authenticq van die privilegien, die ons Stadt heeft op allen Gelderschen Tollen: und hebben die Burgermeijstrn. *Lennep* en *Welderen*, mit deils Raitsfrunden en Meijsteren in den Block gewest, en die brieven van Privilegien gevisitiert.

Jetgen, die Beijdster, von tho bidden op onsen Genedigen Heeren Stadholder Grave tho Meghen[+] Vigilien und begenckenisse, is gegeven 2 gl.

[+] *Carel van Briemau*, Grave van Meghen, 's Konings Stadhouder over Gelderland. Vervolg der Handvesten, bl. 130.

1572.

4*tâ post Scholasticae*. Van die forderonge des Hertogen van Alva, om to hebben Copie authenticq der Privilegien, so dese Stadt heft op de Tollen, is den Bruerderschappen ende Ampten vorgedragen, ende dair op begert te weten oere meijnong.

4*tâ post Francisci* is verstaan, dat alle die geene, die uijter Stadt gelagt solden worden[+] , sollen voir eijn Erb. Rait getijchticht werden nae vermoegen alder gewoenten.

[+]Bannissement

Vigesimâ quintâ Septembris. Is verdragen, dat onmundige Kijnder, onder die vijfftien jaer, die vur die Burgerschap zijn gebaren, met oerer Elderen gelijk Burger werden.

Des *vrijdachs na Sint Lucasdach* hebben die Burgemeijsteren *Lennep* en *Welderen* mitten gemeijnen Rait den *Hertoch to Alva* afgewacht aen die Moelenpoert.

Aen die Klijckstene betaalt 7 st. br. voir dat sij geroepen hebben, dat die merckt en Straeten gekeert werden, als die *Hertoch tho Alva* hier is gekommen.

Den *Hartoch van Alva* geschenckt twee toelasten wijns, makende 11 aemen en vierdell; voor ieder Aem betaelt 13 daler: item twee Vriesse Ossen, daer voir betaalt 87 Caroli gl. noch 50 malder haver; dat malder 2 gl.

Aan *Albani*, Secretaris des Hertoghen van Alva twee golde penningen; aan *Bertij*, der Griffier einen golden penning: aen den Haefmeijster des Hertogen einen golden penning: aen de Dienaren des Hartogen tsamen 30 Caroli gl.

Aan den *Hartoch van Medina Celi* twee toelasten wijns mi twee Ossen.

Ons samentlicke Heeren mit die Meijsteren van St. Clais Gilde hebben to gast gehad mijn Here van *Barlaijmont*[+], ons genedigen Here Stadholder, Secretaris *Bertij¸* Con. Majts. Commissarien, en meer andere grooter Hispanische Heren, Hopluiden en bevelhebberen in groot getal.

[+]*Gillis van Barlaimont*, Heer van Hierges Kon. Majts. Stadhouder van Gelderland.

Doe ons Gesanten *Lennep* en *Poelijn* Raitsfrunden, *Bijssman* Mr. van St. Clais en *Helmichius* Secretaris van Maze Tricht quamen, en hadden den *Hertoch to Alva* tegen geweest, mit sich brengende goede tijdonghe, dat des Princen volck verlopen weer, hebben ons Heren gedroncken 167 Quarten wijns.

Tijdong aengekommen sijnde van dat Crigsvolk des *Hertogen tho Alva* to Nijmegen, is ordonniert om die ponten en veerschepen te verveerdigen, en provisie en brant voir die Wacht van den Hertoge in dese Stat te doin:

Martis post Victoris sijn gedeputiert *Lennep, Poijn, Bijsman,* to reisen aen die Excellentie der Hertoge van Alve, om to werven den *Stapel*, die tot Nijmegen gewesen solt sijn in voirleden tijden.

1573.

Alera post circumcis. Dni. sijn mit de Meijsteren van Sinter Clais Gedeputeerden der Gemeinte in den Rait geweest: Men

schreef; *Den Edelen Erentvesten Eirsamen Wijsen ende voirsichtigen Heren Borgemeijsteren Schepen ende Rait, sampt Meijsteren van Sinter Clais Gilde en Gedeputierden der Gemeijnte der Statt van Nijmegen.*

Op ten *heiligen Sacramentsdach* hefft die *Hartoch van Alva* mit barnen dier tortsen dat heilge Sacrament gevolcht, en Vier Trompetters voor sijn Furstliche Genade en onse Heren. Die Trompetters geschenckt twee Rixdaler.

1574.

Umb die saecke van den *Toll tot Utrecht und to Wick* to verfolgen, die ons burgeren besweret, sijn alle privilegien in ein groot aentall met die condschappen copijrt.

Den 16 Junii is die Burgemeijster *Welderen* uth gewest met 30 Schutten und vier Dijnners, und hebben gesoicht Crein van Woissick, und meer andere Gheussen.[+]

[+]Geuzen opgezogt.

Is op ten Lantdach binnen Nijmegen ontfangen *Don Louis de Requesens* in plaets van den Hertouch van Alva, van Co*:* Majt. gesonden voir eijn gemeijn Regent der Nederlanden.

1576.

Den 24 Jull is aan die Meijsteren van den Ampten, mijt den Burgemeijsteren *Gendt*, Her tot Loinen, en *Poeijn*, en deils Raitsfrunden in den Block geweest sijnde, toegelecht te verdrincken 2 gls.

Is tusschen den Stadholder Gilis van Barlaimont en de Lantschap binnen Nijmegen besloeten die handt to bieden int uijtdrijven der Spangiaerden tot dienst van Co*:* Majt. behaltenis van Godsdienst en Privilegien.

Arent Denis Raetsfrunt sampt *Hendrik van Elmpt* Claes meijster sijn van wegen der Stat tot Aichen gerijst umb die Privilegien beteikent to forderen.

Die Burgemeijster *Johan Poin* na Regensburg gerijst aan Keiserl. Majt. *Rudolph*, om conformatie der Privilegien en freijheiden.[+]

[+]Handvesten bl. 60.

Ein Bode van Bruijssel gecommen van die Burgermr. *Barthold van Gendt,* Heer van Loinen, bringende gewisse tijdongh, dat de Spanijarden uith den lande vertrecken solden, en van articulen van die Pacificatie, geschenckt 2 Philips dalers. Aen den Her van Loenen op die reijs na Bruijssel aen verterong 107 gl. 8 st.

1577.

Eijn Bode van Bruijssel bringende seeckre tijdongh, dat bijnnen der Stat Marche tuschen Don Jan van Oesterrick und die Generaelen Staten der Nederlanden den paise tractiert en gesloten weer, 3 R. dalers.

1578.

Den 1 November, als ons Gen. Her Stadholder[+] to Nijmegen aencommen is, sijn gefult 9 Stadt kannen, dair mit sijn G. vereert sijn worden.

[+]Graaf *Jan van Nassau*, Stadhouder, door de Staten van Gelderland aangenomen.

Gerhardt Doincker Raetsfrundt, *Johan Meeuws* Meister van Sunt Clais Gilde en *Johan van den Have* mit instructie op Utrecht gereijst belangende die Union, so die Staten van Hollant en Zeland begeren mit diesen Furstendomb; als oick van idt Proces van den Tol tot *Utrecht* und *Wick*; und om restitution van Dordrecht te hebben berroerede idt Stapelrecht.

Den 2 en 26 Octobr. en 27 Decemb. sijn bij Borgemeijstrn. Schepen en Rait, mitsgaders Meijsteren van Sinter Claes Gilde, elff *Deputati* der Gemeinte in den Rait geweest.

1579.

In festo trium Regum is geaccordiert hondert knechten aen to nemen, dair der Borgermr. *Kelfken* Hopman van sal sijn.

Den 1 *Februarii* is die Gemeijnte vorgelesen die Union mit die van Hollant ende Zelant ingetreden, dair op sij haar affgetreden, und hair besproken.

Den 11 *Februarii* sijn *Johan Kelfken* Borgemeijster, *Arnt van Zellar* Raitsfrunt, *Derick Vlemingh,* Meijster van Sunter Claes, en *Lambert Janssen* van de Gemeijnte, bij sich hebbende *Jan van den Have* Secretarius, deputiert op Utrecht to reijsen bij die ander Ritterschappen und StedeGesanten toe erschijnen, die Union tot acceptieren, und op die poincten daer van ingestelt te sluijten.

Den 1 *Martii*. Die Missive und articulen des *Renversaels*[+] und sunts van den Gesanten itzont tot Utrecht zijnde, alhier overgesonden, is in tegenwoirdigheit van Meisteren van Broederschappen ende Ampten vorlesen, und soe die Meijsteren van Bruederschappen und Ampten vurs. niet sterck genoegh vergadert gewesen, om dair op toe resolvieren, is 't selve verbleven tot mergen, als dan die Bruderschappen ende Ampten tho doin bescheiden op pene van verlos oirer Borgerschap ende oirer stemmen, und enen goltgulden vervallen tho sijn, die sich onwillich sienden laeten to camparieren.

[+]Renversael. *Handvesten bl.* 290.

Den 2 *Martii*. Die Meijsteren van de Ampten en Broederschappen binnen gekomen sijnde, hefft hair die Burgermr. *van Houckulum* voorgehalden van het ingaen der Union, om op 't spoedigste mogen consentiert tho worden to Utrecht, en is het *Renversael* van Utrecht komen sijnde, mit die missive van Mr. *Johan van den Have*, oick het Concept des brieffs, wederom nae Utrecht gesonden tho werden, voirgelesen, inhaldende Raits goede meijnonge op die articulen in der overgesante Union, om die tho onderteikenen, en die in het werk tho stellen mit der gantsche Gemeinde wil en consent.

Den 18 *Julii* is beraiden mit Meijsteren vander Broederschappen ende Ampten, Hopluijden en Gemeijnte, en durch tusschen spreken der Meijsteren van St. Clais, twee hon-

dert perdt, en een Vendlen Soldaten van 150 hoeffden noch in to neemen om den vijant vor sijn overfal toe moegen wederstaen.

De 4 *Augusti* is *David Voiss* veroordelt quartijrt tho worden als een Stats Verreder: En hebben ons Heren die gantsche Schepenstoele mitten Dienerren daer toe gehoirende na alder gewoente op die executie verteert 74 quarten wijns.

Den 20 *Augusti* is de Graef van Hohenlo vor ein Erbaer Raet erschenen, versoeckende twee Vanen Ruijter in die Betouwe tho brengen, und daer van een saen in desen Statt to laten komen, dair op door Bergerm. *van Houckelom, Schoirenberg, Meekeren, Swarthamel* en *Flemingh* ter antwort gegeven sulx niet to konnen doin buijten verweten der Gemeijnte deser Stadt.

Den 24 *Septembr.* Om op den uijtgeschreven Lantdach[+] to Arnhem to comperieren, en neffens Bannerheren, Ritterschap en Steden op voirvallende saicken te resolviren, is deputiert *Willem van Hoeckelom* Burgemr. *ex Senatu; Pavord ex Magistris*, en *Lamb. Janssen ex Deputatis*, neffens *Johan van den Have* Secretaris.

[+]Gecommitteerden ten Landage.

Den 22 *Decemb.* Johan van Elswijck op het Valckhof voir die Borgpoirte ter justitie gebracht sijnde, hefft die Boijl quelic gericht, ende willende gaen lopen om sijn

leven to fristen, is in einen oploop in de Borgstraat jammerlijk gemartert, doorsteken, gestenight ende doit gebleven.

1580.

Gerrit Kanijs, Walraven van Wijchen en andere van wegen oire metbroederen der Catholischer Romischen Religion sijn voir een Erb. Raet erschenen, ende versoeckt, dewiele mit innemonghe der Groote Kercke die saicken sorgelicken staen, off een Erb. Rait oick gemeint weer oer to schutsen en schermen in oere Religie ende exercitie onbeschedigt toe verblijven, ende van alle gewalt mit oere Pastoren ende Gestlichen gevrijet, is oer ten antwort gegeven, dair van een Verdrach gemaeckt sal worden, ende voirgelesen sijnde men oer mit deijlen sal daer van contentement te geven.

Den 23 *Martii*. Die van Tiel hebben aengegeven, welker gestalt die Ruijteren van den Graeff van Hohenloe sich laten lusten die Neder-Betouw und Stadt Tiel te overfallen, dair op sij begeerden mijner Heren goeden raet, woe sij sich dair in sullen hebben te halden, en of mijn Heren, als oer *Hoefstadt,* niet gemeijnt oer te assisteren.

Den 26 *Aprilis* hebben een groot getal van Burgeren, in de Raetcamer erschenen, durch *Rutger Hoijmecker*, Gedeputierde der Gemeijnte, laeten aengeven, dat men uijter Stadt en Schependom solde doen vertrecken alle Papen en Munnicken.

Den 14 *Septembr.* is resolviert die vier Juffrouwen Closteren der *Nonnen, Marienberg*, van den *Hessenberg*, en van *St. Agneten* op de *Ters* oer goederen te inventariseren, die naemen, gestalt en alderdom op te teickenen laeten, oer aen te seggen ende to verbieden genen afgodendienst in oere kerken to administrijren, het uijtlopen en weder inkomen to vermijden; item bij den anderen blijvende alsoe alimentatie ijgelicken to sullen geven, ende uijtsterven to laten.

1581.

Op ten Koerdagh. Ein aentall Burgeren neffens Broederschappen en Ampten in Emaus vergadert hebben durch die Meijsteren van Sinter Clais ende Gedeputijrde een Erbar Raet mondeling aengeven laeten, dat sij van *Rutger van Welij* Raetsfrunt, overmits in de Satdt niet huijs sittende was, en van *Johan van Meeckeren* Raitsfrunt durch het afschrickkongh sijns aengesichts voir swangere vrouwen, en groote personagien, Heeren en Fursten, die hier komen, die Gemeijnte niet gedient ware, versoeckende, dat oer Erf. die beide des eeds ontstaen wilden; waer op beide Burgemeistrn. *Hoeckelom* en *Schoirenberg*, en drie van de aldste Meijsteren deputiert, die bij de vergaderde Borgeren in Emaus gaen sollen, ende oer guedt onderricht doen, dat alsulcke afdanckonghe oder ontsettonghe diectelijk striet tegens den brieff onss van Hertoch CARL, onser Forst en Heer Za*:* memorien verleent, dair in verhaalt, *wie van onsen Raiden eens tot Rait erwielt, sal*

DIE DAGEN SIJNS LEVENS *Rait blijven:* Dan soe die vurs. borgeren bij oir meijnonghe persistierden, en optenlick verklaerden van oer beijden langer niet geregiert to willen sijn, is, om vreede te erhalden, verafscheidt daer bij to verblijven laeten; ende sijn oir lieden beiden *van Welij* en *van Meeckeren* nae huijs vertogen, seggende, dat sij oeren Raitstoel tegen der Gemeijnte wijlle en danck nijet en begerden te besitten.

Den 28 *Mai* is beslaeten twee misdedigers rug an rug to bijnden, ende van St. Huijbrechts torn mergen nacht to werpen, ende to doin verdrincken.

Den 20 *Junii*. Lisbet Hendrickse, een Overspeeldersche, eerst aen die Kaeck to setten, en daer nae mit eenen groenen Krans op het hooft, ende voir haer een becken door die Stadt omlijen, gelovende oircond *Valckenborgh* ende *Buiss*, so sij teeniger tijt weder bij den Echtbreker besonden wurde, levendigh in eenen sack to steecken ende to verdrincken.

Den 28 *Julii*. Lodewijk Janssen Schepen ende Derrick Gerritsen Haemaker, affgesanten der Stadt Salt-Bommel, versoekende onder onse Stadt secreet Segel attestatie ende voirschrijvens aen de Magistraet tot Antwerpen toe hebben, als dat die van *Tiel* ende *Bommel* van alts onder die *Hoefftstadt Nijmegen* in der Antze vrijheidt gewest ende alnoch

sijn, het welck die van Bommel geconsentijrt is.

Den 3 *Novemb.* is de Durchluchtige und hoichgeboeren Furst *Matthias* van Osterrich aengecommen, en van wegen de Stadt met twee vette Ossen, en een toelast wijns vereert.

Den 19 *Novemb*. Is bij mijn Heren van den Raet, ende Mrn. van Sint Claes Gilde geresolviert den Coninck tho Hispanien voor viant to sweeren[+], ende van sijnen eedt te deportieren ende te ontslaen*:* en hebben die aenwesende Heren ende Meijsteren mit opgereckte vingeren gelickelick den eedt gedaen. De voornaemste aenvoerders tot de afzweering van den Hertog waren *Gerlich van der Capellen*, met commissie ende schriftelijke authorisatie van Cantzler en Raeden bij een Erb. Raet erschene, *Willem van Hoeckelom, Frans Buiss, Henrick Swarthammel, Peter van Dijlsen, Johan van Schoirenborch, Jacob Bijssman, Johan Kelfken, Henric Mannijs, Johan Spruijtt,* en anderen.

[+]Afzweering van den LandsHeer PHILIPS Hertog van Gelre

1582.

Op den Keurdach.[+] *Johan Meeuwsen, Peter van Gent, Gerrit van de Pavort,* en *Hendrik die Beijer* van de Meijsters van Sinte Clais Gilde op een Cedul gesat sijnde, ende den Bruderschappen ende Ampten gepraesentiert ende verandert, hebben gestelt *Johan Meeuwsen, Ot Paulissen, Jacob Everts* en *Hendrik Beijer*, en die sake in den Rait over-

[+]Keur van Raaden. *Handv. bl.* 249.

gelevert en gepraesentiert, en sijn dair uijt tot Raeden gecoren *Johan Meeuwsen* en *Hendrik Beijer.*

Johan Kelfken Burgermr. *Arnt vain den Berch* Sunter Claes Meijster en *Ot van Heteren* Secretaris in legation tot Antwerpen gewest om te contrahieren mitt den *Hartoch van Anjou*, gegeven als sij reisden 70 gl.

Den 28 *Junii*. In tegenwoirdigheijt onses Genedigen Heren Stadholders *Graeff toe den Bergh*[+], sijner Genede Sohen Graeff *Herman*, ende des Heeren Cantzeliers *Elberti Leonini* sijn bescheijden die Bruederschappen ende Ampten, praesentirende die Gemeijnte alhier, en hebben die Gedeputirende gewest sijnde to Antwerpen rapport gedaen van't geene mit mijn Heer den *Hertoge van Anjouw* contractiert is, und is idt Tractaet die Gemeijnte vorgelesen, die daer naer afgetreden die Meijsteren van Sunte Claes bij hun gefordert, ende daer deur laeten aenbrengen, *dat se to freden sijn, en hun laeten gefallen 'tselve Tractaet, op hoope dat den inhalt van dien also van sijn Hoogheit sal worden onderhalden ende naegekomen.*

[+]Graaf *Willem van den Berg*, Stadhouder in de plaatse van Graaf Jan van Nassau.

1583.

Den 13 *Februarii;* Is beraemt, dat Kijnder ehelicken geboren van een Borgers dochter, die Borgerschap, mits betalende aen den Rentmeijster die gerechtigheit, sollen genieten en kopen moegen, sonder een Burgers dochter to trouwen.

Octavo Decembris. Geresolviert te schrieven aen die Gedeputierden op ten Lantdach tot Arnhem des samentlicke Heren Raiden goeden wijlle om te eligeren den *Grave toe Moers* tot Stadthalder, dan dat de Meijsteren niet moegen off kunnen consentiren sonder generale Vergaderongh ende gemeijn consent van Bruederschappen ende Ampten, woe van alts gebruijckelijck is.

1584.

den 8 *Aprilis*. Is beslaeten, dat een natuurlicke dochter, van een Borger geprocreërt, die Borgerschaps gerechtigheit oires Vaders behoort to genieten.

Den 6 *Mai*. Geresolviert *Hilleken Maelpots*[+], der toverijen befaamt sijnde, tho apprehendiren, und op het water tho probieren.

[+]Eene Toveresse op het water te smijten tot een proeve. *Annal. pag.* 181. *Chron. bl.* 144.

Den 10 *Junii*. Goedgevonden, dat die Burgemeisteren *Dijlsen* en *Lambertsen* met tien Borgeren uijt ieder Hopmanschap voor den tijt van twee daegen sullen uijttrecken, om den viant to verdrijven van *Claes van Gents* huijs toe Wijnssen.

Den 30 *Augusti*. Die Burgemeijster *Dijlsen* mit den Borggreve Her *tot Oij*, und Amptman *Carel van Lijnden*, is nae Lent overgefaeren, umb den Stadholder *Graeff van Moerss*[+] tho salutieren und in tho fuiren.

[+]*Adolph* Grave tot Niewenaar, Meurs en Limburg in plaatse van den Grave *Willem van den Berg.*

Den 6 *Novembris*. Dese morgen omtrent ses uiren hefft de vijant in geweldigen aantal,

to perdt und to voet, starck wesende over die darde halff duijsend man, onderstaan dese Stadt boven die Siekerpoert, tersijde idt wachthuijs aldaer staende nae die Herstege her aen, mit stormlederen tho beklimmen, und hadden niet alleen etlicke lederen aengeklamt, dan waren oick oiver drie offte vier boven op die muer, und den rest in 't naeklummen und folgen, staende in groter dichte under die paert, staende oick in slachorden tot aen idt Melatenhuijs, dan God loff hefft die Wacht dit selven gewaer worden, die opgeklommen to rugh geslaegen, die lederen so overtogen als in die graff geworpen, tot den vijant mit grove stukken und hantroers ingeschoten, strax allenthalven allarm gemaeckt, waer op die gantsche Borgerije, sampt Ruijter en Knechten strax in wapenen gewest, und sich also vailland und einrechtig gehalden hebben, die lederen, allerhant instrumenten und geweer verlaeten, oick stucken van kinnebacken, hant, arm, und dergelicken op der walplaats befonden sijn: men hefft ilff der stormlederen bekommen; der Almogend Got sij gelaefft und gedanckt, dat Hij ons vor idt verraschen und gewalt der bloetdorstiger vijanden soo genediglick behuedt und bewaert hefft.[+]

[+]Annales pag. 181. Chronijk bl. 144.

Den 11 *Novembr.* is *Johan Hendriks van der Horst*, vorlede vrijdach des morgens, als die bloetdorstige vijant ondernomen onser Stads

muiren to beklimmen, het eerst gewest sijnde, die het opklimmen is gewaer geworden, ende den vijant mit gewelt van der leder hefft gestoten, denselven affweldigende sijn Hellebaert, mit die Borgerschap geschenckt.

1585.

Sextâ Martii heeft de Gemeinte, desen huijdigen dach vergaerdert sijnde, den Raet ontset[+], en in oer plaetse gekoren *Alart van Bemmel, Johan Poijn, Dirick van Riswick, Jorden van Triest, Hendrik van Moldijck, Jacob van Triest, Johan van Welderen, Derick van Bronckhorst, Ot Pauwels, Johan en Willem van Heteren, Arnt Denis, Derick van Underen, Willem van Dairnick, Alnulphus Hartevelt, Johan van Meeckeren, Jacob Uwens, Walraven van Wijchen, Gerit Kanijs, Derick Vlemingh, Johan van Dieten, Willem van Ardenborch* Heer tot Ressen en Dairnick. — *Bemmel* en *Vleming* tot Burgemeesteren, en *Welderen* tot Stadholder des Borgemeesters *Bemmel.* — Richter *Johan Poijn.* Tot Meijsteren van St. Clais Gilde *Derick van Haeps, Hendrik Uwens, Willem van Loen, Willem van Zellar, Johan Hoijmaker, Hendrick Lamberts, Asuin Portman, Willem van Heijen.*

[+]Weder-Omwenteling tot de zijde van den afgezwooren Lands-Heer Hertog PHILIPS, Koning van Spanje, door meedewerking van *Claude van Barlaimont*, Heer van Hautepenne, 's Konings Stadhouder over Gelderland.

De voornaamste voorstanders der Revolutie waren *Willem van Dairnick, Jan Canijs, Adam* en *Francois van Heteren, Hendrik van Valkenburgh, Alart van Bemmel, Jan van Wese, Derick van Haaps, Willem van Zeller,*

Ott die Hart, Johan van den Have, Derick Vlemingh, en eenige anderen.

Den 24 Maij[+] hebben *gemeijne Borgeren ende Ingesetenen deser Stad Nijmegen beloofd en geswooren Hoichstberoemter Coninkl. Majt. to Hispanien, onseren aller genedichsten Heren ende natuerlicken Lantfursten der Nederlanden getrouw und gehoirsaem te sullen wesen: oick sijne Majts Rebellen mit worden of mit wercken niet to staen, off met dezelve eenige verbintenisse off correspondentie te maecken off te halden, enz.*

[+]*Vervolg der Handvesten, bl.* 132.

Alart van Bemmel Burgemr. *Willem van Dairnick* en *Jacob Uwens* Raetsfrunden, und *Derick van Haeps* en *Willem van Zeller*, Claesmeisters, *Otto Hartius* und *Johan van den Have* Secretaris afgeferdight bij sijn Hoochheit den Hartoughe zu Parma und Placentze om den Tractaet te tekenen.

Den 28 Octob.[+] is een secrete aenslag van den Graaf van Meurs op de Stad ontdekt, en sijn eenighe Burgeren uit die selve gevlucht: *Jan Harents* und sinnen Soen *Rut* sijn op het scavot voir die Burgpaerte openbaer gequartiert worden van wegen oere verrederije.

[+]Annales pag. 183.

1586.

Om sijn Hoicheit den Prince van Parma van wegens dese Stat in het Leger te salutieren sijn afgeferdight *Willem van Dairnick* en *Jacob Uwens* Raetfrunden.

1587.

Den 29 Julii geresolveert geene dode Corporen, so niet Catholickelick affgestorven, hinvorts in der Stadt to laten begraven, dan deselve in den Joden kerkhof, off bij den put aan het Melaeten huijs te sullen begraeven.

1589.

Den 11 Augusti.[+] De persoon van *Marten Schenck* doot binnen dese Stad gebragt sijnde, is geordonniert dat sijn harnas in de Raitcamer sal gebragt worden, om aldaer te bewaeren *in perpetuam rei memoriam;* en dat het lichaem sal werden gequartiert, en de quartieren aen de poorten der Stadt gestelt, en van den aenslag en van de victorie, die Gott dese Stadt op huijden verleent heefft, particulierlick ende in het lange te schrijven aan de Hoichheid van den Hertog van Parma: En is den Portier van de Hoenderpoorte toegefuegt ses gulden eijns om de tijdonghe aen de Heeren gebrocht te hebben van de dood van *Schenck*.

[+]*Annal. pag.* 184. *Chronijk bl.* 147.

Den 19 Augusti hefft de Stadholder dezer Provincie[+] een Erb. Rait doen versoecken, dat de Quartieren van de poorten, mitsgaders het Hooft van *Marten Schenck* van S.Anthonis poort mogte afgenomen, en in een kiste bewaert worden tot voirder advijs, waer inne de Raet geconsentiert heefft.

[+]De *Marquis van Varrabon*, Stadhouder van Gelderland van des Konings zijde.

Op St.Dominicus-dach doe die Heeren Burgemeijsteren *Jegher* en *Dairnick* sampt etlicke Meijsteren van St. Clais in den Block

geweest sijn omb deser Stads privilegien te visiteren, daer na in den Convent van de Bruederen gegaan, en laten halen 24 kannen wijns*:* item den Meijsteren van de Bruederschappen und Ampten, dat sij den Block opgenomen hadden, und die privilegien gevisiteert, tot vereering na alder usantie gegeven XII gl. IIII st.

1591.

Den 20 Maart de Mrn. van de Bruederschappen en Ampten op huijden voorbescheijden ende vergaerdert sijnde op eene missive van den Herzog van Parma, is bij een Erb. Raet sampt de Gemeijnte geresolviert geen Infanterie meer in de Stadt te neemen, dan wel die vijfftich peerden van de Compagnie van Appio Conti tot bevrijing des Velts, en mits sich selfs in toto verplegende.

Den 19 October. *post meridiem* is durch sekeren Trompetter van wegen Graeff *Maurise van Nassauwen* dese Stadt to twee verscheide reijsen gesommeert tot accordt ende vereeniging met de geunijrde Provincien, ende daer op door sijn Excellentie antwoort begeert, off men daer toe soude willen verstaen, off niet; und is denselven trompetter tegens morgen voormiddag alhier wederom aan de Stadt bescheiden, als wanneer men hem die absolute meinonghe ende intentie der Gemeijnte die men daer tegens zal doen vergaederen, dienaengaende verklaren sal.

Den 20 October is nae lange daer op ge-

haldene communicatie bij een Erb. Rait, Meijsteren van Bruederschappen ende Ampten eendrechtelick goedgesonden und geresolveert, mit die Excellentie van Graeff *Maurice van Nassauwe* in onderhandelinge van accoort te treeden, ende sig wederom mit die geunieerde Provindien te vereenigen op alsulcke puncten und articulen, als bij een Erb. Rait vervat, und derselver Gemeijnte vorgelesen sijn.[+]

[+]Handvesten bl. 311.

Den 21 Octob: sijn van wegen een Erb. Rait gecommittiert die Burgemeijster *Derick Flemingh*, en *Ot Pauwels* Raetsfrund, *Rick van Mulicom* Mr. van St.Claes Gilde, ende *Johan die Hart* Raatssecretaris, om neefens *Derick van Haeps* en *Johan van Doornenborgh,* Gedeputierden wegen der Gemeijnte desen morgenstont sich te verfoegen bij sijn Excellentie Graaf *Maurice van Nassauwen*, en mit denselven in fruntliche onderhandeling te treden op te reconciliatie deser Stadt vermogens die puncten und articulen op gisteren vervat en der Gemeijnte vurgehalden.

Eâdem post meridiem. Die Gesanten vorgenoemd rapport gedaan en 't geene oer bij sijn Exellentie bejegent is in het lange verhalt hebbende mit oplesung van de Apostillen op de poincten, van wegen der Stadt overgegeven, is geresolviert sich voor de tweede reijse in het Leger te verfuegen, en op ten vurschreven poincten und articulen finalicken te sluijten und af te handelen, daer door dese Stadt nu en in toekomende tijden genoegsaem

magh versekert, en in oeren Rechten, Privilegien, Costuijmen en Praeëminentien bewaart en hant geholden sijn.

Den 13 November[+] is naer 's Hage, daer die Generale Staten der Vereenigde Nederlanden vergadert waaren, gesonden die Borgemeister *Willem van Bornick* mit eine Remonstrantie om exemptie van de generale middelen tot den 21 Februarii 1592 ter vermijdong van confusie, dewijle de accijsen en imposten tot denselven dage verpagt zijn; daer op wegens de Generale Staten geapostilliert, dat in conformiteit van de Unie, en voornamentlick uijt kracht van den Contracte op de Reductie gemaackt, de Stad Nijmegen gehouden is de middelen van consumtie *datelijk* meede in train te laeten gaen, en als de *Hoofstedt des Quartiers* die andere Steden *Tiel* en *Bommel* een goed exempel te geven.

[+]Na de reductie van de Stad aan de Staatsche zijde.

1592.

Den 27 Januarii hebben[+] Gerrit Voet en Gerlich van der Capellen, Raaden des Furstendoms en Graafschaps, volgens den last en Commissie hen: van wegen sijnder Excellentie gegeven, 24 Raetsfrunden aengestelt, als *Rudolph van Ewick, Wilhem van Heuckelom, Berend van Welderen, Johan Kelffken, Hendrick Swarthamel, Ott Valkenborgh, Wijnandt van Eck, Jacob Biesman, Hendrik die Beijer, Johan Meeuws, Frans Buis, Lambert Janssen, Peter van Heuckelom, Jacob Huddingh, Mattheus Gruitter, Johan Gijsberts, Rijck Braem, Geurt van Duren, Nijclas van*

[+]Volgens de Capitulatie artic. 3.

Alst, Rijck Heuck, Jan Brass, Cornelis van Wardt, Derick Weijers, Johan van den Grave.

Voorte is bij sijn Excellentie tot conservatie deser Stad nodig gevonden, dat de *Meijsteren van St.Nicolaes Gilde,* voorts *Broederschappen* ende *Meijsteren van de Ampten* hinforder afgedanckt ende verlaten werden, en den 28 Januarii 1592 eenighe andere tot *Gemeijnsluiden* genomineert en aengestelt ten getale van 32 toe, als *Loij van Eck, Jan Koets, Reijn die Beijr, Peter van Gent, Herman Schull, Frans van Casteren, Hendrik Moer, Willem van Eck, Roeloff van Steenwijck, Rijck van Mulicom, Frederick Loefs, Jan Jordens, Peter van Rijswijck, Jacob Huberts, Jan van den heuvel, Peter Bus, Wilhem van Loon, Claes Pels, Jan van Zellar, Derick van Herwaerden, Willem van Wanraij, Thijs die Cloeck, Jan Bouwens, Derick van Muijs, Derick van Elst, Herman Daems, Arnt Stevens.*

Den 1 Maart is verdeijling van de sleutelen van den Block gemaeckt; de steutel van de groote deur sal bewaert worden bij den *Secretaris;* den andere van het binnenslot bij den *Senior* van de Gemijnsluijden; die sleutelen van het eerste slot van der Kasse bij de *Borgemeesteren* in der tijdt; van het tweede slot bij den *Senior* van de Raetspersonen; de sleutelen van het derde slot bij den *Senior* van de Gemeijnsluijden, en van het vierde bij een daer toe *Gecommitteerde* van de Gemeijnsluijden.

Eodem die sijn bij een Eerb. Raet benoemd *Loij van Eck, Reijn die Beijr, Herman Schul, Frans van Casteren, Jan van den Hoevel, Wilhem van Loon, Jan Bouwens,* ende *Derijck van Elst*, en denselven geadjungeert *Jacob Biessman* tot Raits provisoir, om te verstaen tot die administratie ende directie van de *Bruderschappen* van het *Sacrament*, het *Cruijs, Ellendigen,* en van den *Heijligen Geest*, en deselve tot *een Corpus* makende, die guederen en incomsten van dien te administrieren tot der Armen meesten profijt ende voordeel*:*

Vorts goedgevonden de twee *Gasthuijsen* van *St.Jacob* en van *St.Nicolaes* te samen te smelten, en van de goederen en incompsten deselver *eene massa* te maken, und der beiden Armen en familien in het *Clooster van de Regulieren* te leggen.

Den 21 Maij is geresolviert, dat men het *Marienbeeld* mit alle de andere *Beelden*, groot ende cleijn, jonck ende oudt, itzonders becommen sijnde, op ten rechten middach op de Merckt in slagoirden stellen, ieder mit eenen pickcrans versieren, en apenbaerelick ten aensien van een ieder verbranden sal.

Drukfeilen

Bladz.	*Reg.*	*staat*	*lees*
18.	23.	*Ornaeus.*	*Ornaeus.* Annal. pag. 173. Chron. bl. 128.
24.	5.	1771.	1571.
40.	15.	*Alnulphus*	*Arnulphus.*